

УДК 371.13

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТИ В АВСТРІЙСЬКІЙ ШКОЛІ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУРИКУЛУМУ

Мішак Валентина Михайлівна
м.Мукачево

У статті охарактеризовано основні особливості організації релігійної освіти в австрійській школі у процесі формування національного курикулуму. Визначено особливості формування початкових цілей і мети уроку релігії в рамках освітньої програми середньої школи.

Ключові слова: національний курикулум, реформування освіти. Урок релігії, навчальний матеріал, освітні вимоги.

Постановка проблеми. Стрімкі зміни в соціально-економічному та освітньому світовому просторі зумовлюють гостру потребу в перегляді змісту освіти в українській школі та визначенні освітніх, умінь і навичок результатів випускників навчальних закладів. Сучасна освіта повинна бути націлена на розвиток та саморозвиток учнів відповідно до їх власних потреб та уподобань, створюючи такі умови, за яких дитина без шкоди для здоров'я освоюватиме культурні та духовні цінності, набуватиме знань та вмінь, необхідних для життя. На допомогу державі у вирішенні цього непростого завдання в Австрії упродовж десятиріч приходили релігійні спільноти, застосовуючи релігійні цінності в навчальних курсах “Релігія” та “Основи релігієзнавства” в державних та приватних закладах освіти для досягнення поставленої мети. Як результат, рівень злочинності в цій країні – один із найнижчих у Європі, а рівень добробуту та тривалості життя – один із найвищих.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку та реформування шкільної освіти розглядаються широким колом українських дослідників – І.Вакарчуком, В.Кременем, І.Зазоном. Порівняльний аспект вдосконалення середньої освітньої ланки у процесі формування національного курикулуму європейських країн відображений у працях О.Локшини, О.Матвієнко, А.Сбруєвої, В.Жуковського, Н. Лавриченко. На німецькомовному просторі піонером із даної тематики був Сауль Робінзон (Saul Robinsohn), освітні теорії якого стали педагогічним підґрунтям наукових концепцій Зігфріда Фірціга (Sigfrid Vierzig) та Клауса Вегенаста (Klaus Wegenast).

Метою нашої статті є охарактеризувати організацію релігійної освіти в австрійській школі у процесі формування національного

курукулуму, вказавши на її переваги та недоліки.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш поширених тем у педагогіці 1970 року була так звана “Теорія курикулуму”. Іншими словами, йшлося про те, який конкретний зміст повинен містити навчальний матеріал і який чином він повинен подаватися учням для успішного досягнення поставленої мети. Для теоретичної складової уроку релігії, яка протягом багатьох років ґрунтувалась на шкільній системі освіти, наріжним каменем стало питанням, як саме вплинуть курикулярні методи навчання на шкільний предмет “Релігія”; завдання уроку релігії буде визначатися визначеним матеріалом, як у минулому, чи як пропонує “Теорія курикулуму” за допомогою точно сформульованих навчальних цілей [6, с.389-394].

На німецькомовному просторі перші дослідження “Теорії курикулуму” здійснив у своїй праці “Освітня реформа як контроль курикулуму” Сауль Робінзон (Saul Robinsohn). Дослідник розумів освіту як “устрій поведінки у світі”, а курикулум – як засіб, за допомогою якого учні зможуть отримати якісні знання і в майбутньому грамотно організувати своє життя.

Термін “курукулум” (lat. - Lauf, Wettrennen), що означає “біг”, “втеча”, з'являється в педагогіці XVII сторіччя, де він вживався на позначення навчальних планів, які містили зміст, освітні цілі та загальну організацію уроку. В німецькомовному середовищі визначення “курукулум” було якісно замінено терміном “навчальний план”. У рамках наукових дебатів щодо реформи навчальних планів 1967 року С.Робінзон [1, с.56-62] успішно запозичив термін “курукулум” у німецьку мову з англосакської педагогічної дискусії. Науковець запропонував розбирати на уроці релігії такі ситуації, які відображали б реальне життя. Метою є прищепити учням навички аналізу, в основі яких закладено кваліфікації, володіючи якими, молоді люди зможуть самостійно впоратися з подібними проблемами та негараздами. Вчений виокремив три кроки, за допомогою яких дані кваліфікації визначають “елементи курикулуму” (навчальні цілі), що в результаті входять у “загальний шкільний курикулум” (навчальний план):

- аналіз можливих ситуацій у майбутньому житті;

- визначення відповідних кваліфікацій;
- формулювання відповідних навчальних цілей.

Навчальні цілі займають у кирикулумі вагоме місце: весь зміст навчання легітимно існує в "Теорії кирикулуму" лише за умови повного досягнення сформульованих і поставлених наперед цілей. Дана модель розрізняє різні цільові ранги, а саме: глобальні цілі (емансипація людини) та часткові цілі (здатність осмислювати життя).

Релігійний педагог Зігфрід Фірціг (Sigfrid Vierzig) [2, с. 18-20], директор педагогічно-теологічного інституту в Касселі, спробував у ранні сімдесяті застосувати "Теорію кирикулуму" С.Робінзона для уроку релігії. При складанні навчального плану З.Фірціг брав за основу три складові:

- 1) сьогоденні й майбутні потреби учнів;
- 2) взаємозв'язок суспільства та церкви;
- 3) теологічні фахові знання.

У своїй науковій праці "До контролю навчального плану для шкільного предмета "Релігія" він наголошує на пріоритетності церковних і теологічних потреб учнів. Об'єднані в єдине ціле колишні невдалі досвіди з церковно-орієнтованим вибором навчального матеріалу та нові педагогічні знання й богословські тенденції виправдовують себе. А для того, щоб із потреб викреслити конкретний зміст уроку, З.Фірціг застосовує кирикулярну модель С.Робінзона. В ній, по-перше, міститься аналіз потреб (аналіз ситуації); по-друге, визначення навчальних цілей; по-третє, вибір тем і матеріалу; по-четверте, розробка проєктів для практики. До ситуацій учнів З.Фірціг зараховує різні сфери, а саме: особистий життєвий устрій (ідентичність, самореалізацію); міжособистісні зв'язки (авторитет, сексуальність, конфлікти); суспільство (норми, структури, політика); церкву / громаду та зовнішні стосунки (віросповідання, релігії), що пов'язані з вірою та релігією, оскільки в них закладені норми людського життя, які скеровують людину до розуміння сенсу життя. На основі цих ситуацій З.Фірціг формулює таку глобальну ціль шкільного уроку релігії: "В школі, яка ставить собі за мету скеровувати учнів до самовизначення, урок релігії повинен сприяти засвоєнню учнями навичок розуміння, що питання релігії – це насамперед об'єднуюча істина, справедливість, відповідальна поведінка, яка повинна супроводжувати їх протягом усього життя" [4, с.46-49].

На процес формулювання навчальних цілей для релігійної педагогіки 1970 р. вплинули два аспекти:

1). Першим критерієм для формулювання глобальної мети для уроку релігії є його сумісність із загальною навчальною метою школи. Виходячи з цього, З. Фірціг наголошує, що основним завданням школи повинно бути виховання самостійної, відповідальної та свідомої людини. Ця звільняюча шкільна теорія домінує над колишньою педагогічною дискусією. Науковець посилається на "третю фазу західноєвропейського Просвітництва", яке частково відображається на німецькій педагогіці ранніх сімдесятих років. Орієнтована на повноліття людини мета сучасної школи віддзеркалює у своїх емансипаторських рішеннях ідентичні риси Просвітництва XVIII сторіччя.

2). Навчальна мета шкільного курсу "Релігія" – це, насамперед, здатність орієнтуватися в такому питанні як "релігія", яке повинно цікавити людину як у особистому, так і в суспільному житті. З. Фірціг вказує на релігійне визначення "релігії" богослова Пауля Тілліха (1886-1965) як "сприймання того, що, безумовно, стосується кожного" [4, с.41-45]. З питання безумовного, яке повинно виникнути при викладанні релігії, З. Фірціг виділив також чотири часткові цілі уроку релігії: питання істини, хорошої поведінки, сенсу й майбутнього.

Критика спроби зробити плідними кирикулярні методи для шкільного викладання релігії заклала підґрунтя для різних численних підходів до нової концепції. Спочатку критикувався оновлений підхід, який обґрунтовував викладання релігії в загальній шкільній

теорії й апелював до перейняття методи загальної педагогіки. Потім впливало незадоволення тим, що теорія навчальних цілей орієнтується однобічно на навчання, метою якого є уміння справлятися з ситуаціями, а не розуміння. "Розуміння-навчання" повинно бути основним завданням уроку релігії (I.Baldemann) [6, с.389-390]. Основна альтернатива "Теорії кирикулуму" була скерована на те, щоб на уроках релігії використовувався тільки той матеріал, який сприятиме досягненню наперед сформульованих навчальних цілей. У процес викладання релігії повинно бути включене обов'язкове розуміння Біблії. Це відкриває учням можливість пізніше самостійно приймати рішення й будувати свою власну позицію в житті, підкреслював релігійний педагог Інго Бальдерман, критикуючи "Теорію кирикулуму". Біблія, на думку науковця, не може прирівнюватися до іншого навчального матеріалу й підпорядковуватися загальним вимогам школи щодо правильності відбору засобів навчання. Також Клаус Вегенст [3, с. 43-52] вказував на безпеку кирикулярного планування й обґрунтовував, що повинна зробити релігійна педагогіка в майбутньому, якщо вона наголошує на важливості змісту навчання. Безпека планування навчальної програми за вимогами кирикулуму полягає і в тому, що вона втрачає з поля зору людину через свою орієнтацію на зростання успішності. Клаус Вегенст зробив акцент і на таких питаннях, які слід було б з'ясувати перед запровадженням у дію "Теорії кирикулуму": Яка установка затверджує навчальні цілі для викладання релігії? Які ціннісні орієнтири є основними, з яких виходять навчальні цілі? Які критерії існують для необхідності виявлення ситуації? Що є кваліфікацією для ситуації? Поставлені К. Вегенстом питання виявили проблеми нової теорії навчання. Попри це, на території німецькомовних країн релігійна педагогіка ранніх сімдесятих років усіяко намагалася пристосувати викладання релігії до загальних вимог "теорії кирикулуму".

Отже, після 1965 року можна виокремити наступні в релігійній педагогіці особливості:

- Відбір навчального матеріалу для шкільного предмета "Релігія" базувався на попередньо сформульованій навчальній меті уроку та не повинен був суперечити загальній навчальній меті школи.

- Існуюча шкільна теорія ранніх сімдесятих років розуміла школу як місце, де виховуються діти до самостійності, повноліття. Поряд із "емансипацією" проголошувалася й "гуманність" та "соціальна інтеграція" до глобальних цілей тодішньої шкільної теорії.

- Мета викладання релігії в рамках загальної шкільної мети називалася "здатність розуміти релігійні питання". Перш за все тут стає помітним вплив теології Пауля Тілліха [5, с.463-466].

Дилемою 1970 року стає: церковно-конфесійний урок релігії, мета якого відповідає меті світської школи. "Криза уроку релігії" на німецькомовному просторі, здавалося б, закінчилася у середині сімдесятих років. Шкільний предмет "Релігії" нарешті зміг у світській школі закріпити свою позицію. Недоліки колишніх релігійно-педагогічних концепцій здавалися усуненими. Жоден "дидактичний хаос" не накладав відбитка на ситуацію: дидактика розвинулася від "нормативної" (тобто "Свангельського наставлення") через "герменевтичний урок релігії" до "навчально-теоретичної", що поширилася в рамках "Теорії кирикулуму" [1, с.50-56].

"Далеке від життя" було відкинута, а практичні теми з життєвого досвіду учнів розглядалися "проблемно зорієнтованим" уроком. Тому взяття до уваги потреб учнів відобразилося в "аналізі ситуації" й увійшло в теорію оформлення навчального плану. Для реалізації змін у релігійній педагогіці, які мотивувалися дискусією 1968 року, необхідним було, з одного боку, послідовне повернення до розгляду сучасної дійсності людини, яка стала в шкільному викладанні релігії нормою; з іншого – підкреслюється педагогічне обґрунтування шкільної дисципліни "Релігія", яке підпорядковує урок релігії з його завданнями та цілями загальній шкільній меті. Проте шкільний предмет "Релігія" являє дилему, яка вказує

на те, що легітимні рекомендації щодо навчального предмету “Релігія” не адаптовані до зміненої релігійно-педагогічної теорії: релігійна педагогіка говорила про “нормальну шкільну дисципліну”, яка, проте, залишалася конфесійно спрямованою та була під наглядом церкви. Однак деякі проблеми виявилися у процесі викладання релігії. Так, за урок релігії як за шкільну дисципліну несла відповідальність християнська церква, тож заборонялося визначати навчальні цілі уроку, не обговоривши їх із представниками церкви. В цьому контексті зрозумілим є бажання вчителя, який волів би самостійно встановлювати цілі й завдання уроку. Подальша суперечність почалася з педагогічного обґрунтування уроку релігії, який у релігійно нейтральній школі для всіх залишався конфесійним предметом. Тут виявилось, що викладання релігії має інші цілі, ніж увесь курс світських, гуманістичних знань [4, с. 40-56].

Після 1970 року в релігійній педагогіці обговорювалося питання важливості, яка завдяки церковній відповідальності за шкільний урок релігії розвивається у 1968-1970 рр. у синтез між підкресленими педагогічними моделями та старими теологічно-церковними позиціями. Притому зазначалося, що колишня дискусія щодо уроку релігії в школі домоглася на сьогодні важливих результатів, якими не варто нехтувати в майбутньому [5, с.425-457]. Сюди належить, наприклад, звернення до життєвої дійсності людини в шкільній дисципліні “Релігія”. Сучасні вчені все ж зазначають, що “поспішне, часто некритичне сприйняття нових концепцій і моделей виховно-суспільствознавчих дослідницьких галузей надає перебільшеної ваги богословським аспектами сприйняття”. У “Довіднику з релігійної педагогіки” (1973) відомі релігійні педагоги Карл Ернст Ніпков і Клаус Вегенаст застерігали беззастережне обґрунтування шкільної теорії уроку релігії. Інші релігійні педагоги вважали, що урок релігії повинен перебувати у “вільному партнерстві між церквою і школою” (Курт Фрор). Шкільна дисципліна

“Релігія” є пропозицією церкви та світської школи, яка може бути прийнята або ж відхилена (Гергарт Мартін). Це лише деякі позиції релігійних педагогів, які опротестували альтернативи шкільному уроку релігії, такі як “Релігія замість християнства”, “Суспільство та школа замість церкви”, “Навчальні цілі замість матеріалу”, “Орієнтація проблеми замість викладання Біблії”, та не допускали до синтезу цих екстремальних позицій [3, с.35-56]. Критика таких спроб синтезу має право на існування завдяки церковній відповідальності за урок релігії. У правильному способі вони відповідають за свої зусилля об’єднувати уявні контрастні позиції сучасного богословського мислення, яке не тільки породжує більш “великі проекти”, але й робить спробу підпорядкувати гострі позиції минулого якомусь одному визначальному віянню. Проте існує небезпека половинчастого вирішення проблеми, що закладена деякими вимогами релігійної педагогіки, обговореними в 1968 р., які не були реалізовані та з того часу відійшли в забуття.

Висновки. Організація релігійної освіти в австрійській школі у процесі формування національного курикулуму базується передусім на педагогічних критеріях та вимогах освітньої системи цього часу. Так звана “Теорія курикулуму” визначає свої навчальні цілі для всіх шкільних предметів, у тому числі й для “Релігії”. Проте низка релігійних педагогів і теологів не підтримує даної теорії, яка, диктуючи чіткі вимоги до організації навчального процесу, відбору навчальних матеріалів, не помічає основного – потреб учнів. Вони вважали, що завдання та зміст цього навчального предмету могли б бути підпорядковані загальним цілям школи лише в тих моментах, де вони не суперечать теологічно-церковним критеріям.

Перспективи подальших досліджень пов’язані із педагогічним і богословським обґрунтуванням цілей навчання, на підставі чого школа повинна чітко розуміти, яку відповідальність бере на себе, коли вводить у навчальний план предмет “Релігія”.

Література та джерела

1. Robinsohn S.B. Bildungsreform als Revision des Curriculum / Saul Robinsohn – Neuwied, 1967. – S.56-62
2. Vierzig S. Zur Revision des Lehrplans für den Religionsunterricht. Curriculumtheorie und Religionsunterricht / Sigfrid Vierzig – München, 1968. – S.18-20
3. Wegenast K. Handbücherei für den Religionsunterricht Heft XII/XIII / Klaus Wegenast – Gütersloh: Verlagshaus Gerd Mohn, 1972. – S. 43-52
4. Vierzig S. Zur Theorie der religiösen Bildung. Lernziele und Religionsunterricht / Sigfrid Vierzig – Horst, 1969. – S.46-49
5. Wegenast K. Religionsunterricht und Schulreform. Der Evangelische Erzieher / Klaus Wegenast – Mainz, 1970. – S.463-466
6. Baldermann I. Anti-Thesen. Lernziele und Religionsunterricht / Ingo Baldermann – Horst, 1970. – S. 389-394

В статті охарактеризовані основні особливості організації релігійного освіти в австрійській школі в процесі формування національного курикулуму. Визначені особливості формулювання початкових цілей та мети уроку релігії в рамках освітньої програми середньої школи.

Ключевые слова: национальный курикулум, реформирование образования, урок религии, учебный материал, образовательные требования.

The author of the article has considered basic features of organization of religious education at austrian school in the process of forming of national curriculum. The features of formulation of initial aims and purpose of lesson of religion have been defined within the framework of the educational program of middle school.

Keywords: national curriculum, reformation of education, lesson of religion, educational material, educational requirements.